

# Krigstider

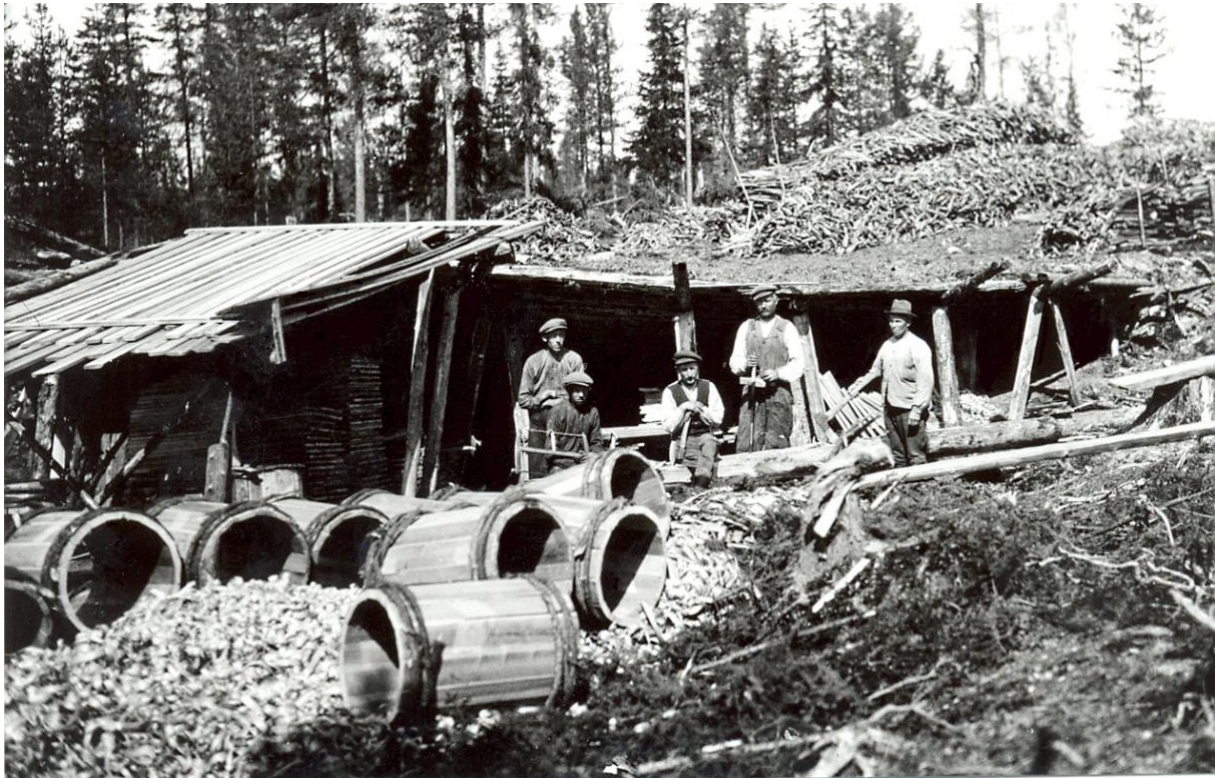


*Första mobiliseringen av svenska Landstormen, inför första världskriget 1914. Fotograf okänd.*

**Första världskriget har just brutit ut och alla svenska krigsplacerade män blev inkallade över hela Sverige. Kompaniets förläggning i Arvidsjaur syns i bakgrunden.**

Landstorm, bestod av de äldre åldersklasserna i en värnpliktsarmé - vilka var tänkta att ingå i folkuppbåd eller i territorialförsvaret. Den svenska Landstormen infördes kring år 1900 och mobiliserades vid första och andra världskrigets utbrott, 1914 respektive 1939. Den kunde bestå av män upp till 42-årsåldern. Männerna som skulle mobiliseras fick ett antal dagars utbildning. Landstormen avskaffades i och med försvarsbeslutet 1942.

Första världskriget pågick 1914–1918 och var ett globalt krig med centrum i Europa.



*Tjärdalsbränning, en för befolkningen viktig näring inom Arvidsjaur kommun. Inte minst under krigsåren. Bilden visar den färdigbrända tjärdalen.*

Kriget utkämpades mellan de allierade och centralmakterna efter mordet på ärkehertig Franz Ferdinand. Kriget kännetecknades av skyttegravskrig, enorma förluster och nya vapen. Det slutade med de allierades seger, flera imperiers fall och politiska förändringar som bidrog till andra världskriget.



Luftbevakningsstyrkor i Auktsjaur, 1940-talen. Luftbevakningstornet skymtar på husets tak.



*Bindning av tjærtunnor i Vuotner. 1920-tal. Tunnbindarexperten Johannes Lindblom kallades för "Snickar-Janne". Han tillverkade även bl.a. likkistor.*

Männen i Vuotner arbetade med att binda trätunnor som såldes men även användes av de själva när de bränt någon tjärdal. Tjærtunnor som tillverkades användes för att tappa i tjära som kom från tjärdalar som byggdes upp av tjärved. Eld tändes i tjärveden och så småningom rann tjäran ner i en ränna. Tunnorna fylldes med tjära som sedan levererades till köparen.

Personer var från vänster:

1. Karl Vesterberg, 20/8 1880 - 4/2 1969, Vuotner
2. Fredrik Bacteman, 29/2 1908-2003, Vuotner
3. Erik Eklund, 26/9 1861 -25/6 1931, Vuotner
4. Albert Bakteman Vuotner, 8/8 1872 - 5/10 1945
5. Hilding Eklund, 17/5 1896 - 29/11 1938, Vuotner
6. Johannes Lindblom f. 22/5 1851, Lövviken



*Hemvärnsmän och lottor vid skolhemmet, 1941–1942. Utspisning till Hemvärnsmän av lottorna Märta Ringström och Stina Norén. Huset blev senare skolsal och UG (ungdomsgård) innan det revs och blev parkeringsplats bakom kommunhuset.*

Länderna runt Sverige var indragna i krig. Männerna i Sverige mobiliserade och kvinnorna, som på den tiden inte kunde göra militärtjänsten, kunde istället bli aktiva inom lottakåren.



*Finska flyktingar i Moskosel, 1944. Elma Ögren, 1900–1973, som arbetade på skolans matbespisning var en av dem som skötte mathållningen för de finska flyktingarna. De finska kvinnorna turades om att hjälpa till med matlagningen. Kvinnan som står i mitten på bilden hjälpte till just den dagen bilden togs.*



*Arvidsjaurlottorna Stina Norén och Helga Sundberg med finska flyktingbarn som de mötte upp i Haparanda, 1942.*

*Stina Norén (d. 1982) och Helga Sundberg åkte till Haparanda för att hämtade barn från Finland.*



*Finska flyktingar under andra världskriget, 1944. En stor ström av finska flyktingar kom till norra Sverige hösten 1944. En del stannade och bildade familj i Sverige, andra återvände till fäderneslandet. Foto: Norra Västerbotten.*

Andra världskriget härjade 1939–1945. När tyskarna förstod att de hade förlorat kriget 1944, brände de gårdar längs Torneälven på den finska sidan. Finska män deltog i kriget och kvinnor, barn och äldre män flydde över älven till Sverige och kom till Norrbottens inland med tåg, bl.a. till vår kommun.

De minsta barnen glömde bort sina föräldrar när de vistats här en tid. Ett flertal av barnen, både yngre och äldre, blev kvar i vårt land efter kriget. De kände sig hemma och hade fått nya föräldrar och syskon. Alla fick det nog inte så bra i sin familj, utan fick arbeta hårt för att bidra med försörjning, bland annat i jordbruket.

Många byar växte den här tiden i invånarantal, exempelvis Lauker som tog emot ett 50–60-tal personer och Akkavare ett 25-tal liksom Voutner. Många vuxna och barn kom till Moskosel och flera finska kvinnor stannade kvar i Sverige efter kriget och bildade familj. I Moskosel byggdes bl.a. baracker för att kunna ta emot flyktingar i byn.



*Krigstid i Sverige, övning. Foto Nils Carlsson ca 1939.*



*Beredskapsövning 1940 i fjällen, under andra världskriget. Foto Nils Carlsson.*



*Detta lastbilsdäck tillhörde åkare Sigurd Backlund, Varjisträsk. Däcken förstärktes med metall, på grund av att det rånade gummibrist under 2:a världskriget. Däcket finns nu på Vägverkets museum i Borlänge.  
Foto: Ragnar Hedman.*



*Ture Nevander, Arvidsjaur, vid finska gränsen under 2:a världskrigets näst sista år 1944.*



*Andra världskriget, beredskap 1940-tal Nils Carlsson mitten.*



1940-talet. Lottor. Längst ner till vänster, Märta Ringström, 1901–1978. Märta var gift med kronojägare Frans Ringström, 1894–1950. Barn- Rolf, Gullan, Birgit och Margareta. Bild skänkt av Carin Lundström f. Ringström.

1890-tal. Ångbåtstrafiken var viktig från slutet av 1800-talet fram till andra världskriget. Båten *Signe* kom till Avaviken genom att transporteras, handdras, från kusten till Storavan i december 1886. På bilden finns även båten *Carl XV* med och i bakgrunden finns gården *Gustafsberg*. Platsen är *Skeut*.



Ångbåten från Avaviken till Arjeplog åkte mellan sjöarna Storavan och Uddjaur till båthamnen Skeut, en båtfärd på ca 6 mil. Ångbåten som vid den tiden trafikerade sjövägen Avaviken-Arjeplog bar namnet *Carl XV*. Bildlån: Nils Erik Marklund.



*Sjukvårdaren Gunnar Lundström, 1911–1935, Glommersträsk, avled i Abessinienkriget.*

**Gunnar Lundström anmälde sig som frivillig sjukvårdare inom den svenska ambulansgruppen i Abessinien (idag Etiopien). Han avled nyårsaftonen 1935 av en rikoschett i ett italienskt flyganfall.**

Bakgrund Abessinienkriget: Abessinienkriget var ett krig där Italien angrep och annekterade Abessinien mellan 3/10 1935 - 9/5 1936. Italien hade ett stort övertag med bland annat stridsvagnar och bombflyg som abessinierna saknade. Nationernas förbund (idag FN) inledde sanktioner mot Italien. "Abessinienambulansen" kallades den ambulans som Sverige skickade till kriget 1935 för att hjälpa sårade människor. 30 november bombades ambulansen av italienskt stridsflyg. Gunnar Lundström avled under anfallet.



En mycket varm höstdag 1936 reste Svenska Röda Korset en minnessten vid gamla klockstapeln i Glommersträsk för att hedra Lundström. När stenen avtäcktes var besökare från hela Sverige på plats för att hedra honom. Många hundra bilar stod parkerade i Glommersträsk. Många tal hölls och skolbarnen deltog med flaggor i handen under den långa ceremonin.

Lundström arbetade som ung på hemmaplan bl.a. med att sälja korb och amerikanskt fläsk till bl.a AK-arbetarna i Saltmyran. Han körde runt med en T-ford.

Källa: Bengt Lidman, 2010. Bengt var närvarande vid avtäckningen av minnesstenen 1936. Det var flera, bl.a. Bengt som svimmade av solen och hettan under den långa ceremonin.



*Invigning av hemvärnsgården, Arvidsjaur. Nr 4 från vänster: Överlärare Uno Skarin.*

**Hemvärnet kom till genom ett riksdagsbeslut den 29 maj 1940. Andra världskriget rasade i vår närhet och behovet av att skydda hembygd och hemmavarande var påtagligt. Tidigt hade helt utan lagligt stöd spontana hemvärnsenheter bildats.**

Den starka försvarsviljan ledde till att folket krävde en ny typ av krigsförband. Dessa skulle bestå av frivilliga yngre och äldre män.

Våra värnpliktiga soldater tjänstgjorde i beredskapsförbanden som bevakade landets gränser. Men den som vid 47 års ålder lämnat försvaret eller den ungdom som ännu inte gjort sin värnpliktsutbildning var rekryteringsbar till hemvärnet. Intresset var stort och redan under hösten 1940 hade 90 000 män anslutit sig till förbandet. Utredarna hade räknat med att ett färdigt hemvärn skulle omfatta ca 50 000 man... Lottorna och Röda Korset inledde tidigt samarbete med hemvärnet. Hemvärnets förste chef var överste Gustaf Petri.'

**Detta hände vid från 1901 till våra dagar:**

1901 Allmän värnplikt beslutas, indelningsverket avskaffas

1902 ≈30 000 män rycker in – första värnpliktskullen

1914 Första världskriget – upprustning och mobilisering

1918 Skyddstrupper ≈15 000

1925 Nedrustningsbeslut – ≈27 000 vp

1939 Andra världskriget – 35 000–40 000/år

1945 Upp till 300 000 inkallade samtidigt



*Lokomobil ca 7 ton, Akkavare. Under Andra världskriget var det svårt att få tag på motorolja. Bröderna Lundberg införskaffade en lokomobil som fick tjäna som drivkraft för cirkelsågverk.*

1950 Kalla kriget – hög beredskap (≈45 000/år)

1958 Höjd försvarsambition – ≈50 000/år

1964 Försvaret som starkast (800 000 i krigsorganisation) Flygvapnet räknades som ett av de största i världen med över 1 000 flygplan.

1966 Neddragningar inleds

1972 Grundutbildning kortas (227 dagar)

1970 50 508 genomför värnplikt

1975 52 295 genomför värnplikt

1980 Kvinnor tas in i militär grundutbildning (första gången)

1983 Armén och marinen öppnas för kvinnor

1986 Minskande volymer – 45 572 vpl

1989 Inga formella begränsningar för kvinnor i förband/befattningar

1990 Kalla krigets slut ≈41 000 vpl (Mobiliseringsförmåga ≈500 000)

1994 Kvinnor kan göra värnplikt utan officersambition

2000 Övergång från invasionsförsvar till insatsförsvar (16 658 vpl (män och kvinnor))



2005 Insatsförsvaret fullt genomfört (Stora förbandsnedläggningar – 10 169 vpl)

2008 Lägsta nivå – 6 804 vp

2010 Värnplikten vilande i fredstid (Totalförvarsplikt införs, könsneutral)

2014 Repetitionsutbildning återinförs

2017 Värnplikt återaktiveras fullt ut (Könsneutral mönstring och utbildning)



2018–2026 Det svenska försvaret har genomgått en kraftig återupprustning och omstrukturering, präglad av ett försämrat säkerhetsläge (särskilt efter 2022). Detta innefattar återinförandet av värnplikt, stora satsningar på materiel (drönare, luftvärn, stridsfordon), återetablering av regementen, ökad budget, fördjupat samarbete inom Nato och med allierade, (2024) samt fokus på att bygga upp krigsförbanden för att möta hoten till 2030-talet.

Utöver de direkta väpnade angrepp som vi nu ser i Europa, sker mängder av cyberattacker, diplomatiska påtryckningar och påverkanskampanjer. Detta gör den moderna hotbilden mycket komplex, eftersom den även innehåller aktiviteter som ligger under gränsen för vad vi traditionellt sett kallar väpnat angrepp. Vidare har Trumps intresse för ett övertagande av Grönland har skapat stor oro bland Natoländerna.

// Sammanställt av Kent Norberg